

УДК 371.134 – 057.2:81373.45

Кіш Надія Василівна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID 0000-0002-6950-988X
nadijakish@ukr.net

Канюк Олександра Любомирівна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов, завідувач
кафедри іноземних мов ДВНЗ «Ужгородський
національний університет»
ORCID 0000-0002-2396-2988

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ІНШОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

Мета дослідження – довести та емпірично з'ясувати педагогічні умови формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців інженерної галузі. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні таких методів: теоретичного; емпіричного; педагогічного експерименту та статистичного. **Наукова новизна** дослідження свідчить про те, що вперше розроблено та показано модель формування КІПС майбутніх інженерів; згідно теорії доведено та емпірично з'ясовано педагогічні умови формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців інженерної галузі; виявлено критерії та показники визначення рівнів сформованості КІПС майбутніх студентів інженерних спеціальностей. **Висновки.** У процесі дослідження встановлено, що успішна реалізація розробленої нами моделі формування культури іншомовного професійного спілкування (КІПС) майбутніх інженерів прогнозує виконання таких педагогічних умов: здійснення організаційно-управлінського супроводу під час формування культури іншомовного професійного спілкування (КІПС); інтеграція комунікативно-контекстного та компетентнісного підходів у навчання; професійно-етична і соціокультурна спрямованість навчання. Дослідно-експериментальна робота виявилася ефективною, процес формування культури іншомовного професійного спілкування (КІПС) студентів на основі моделі формування культури іншомовного професійного спілкування (КІПС) дав позитивні результати (спостерігається позитивна динаміка підвищення рівня успішності студентів експериментальних груп).

Ключові слова: культура іншомовного професійного спілкування; майбутні інженери; модель формування культури іншомовного професійного спілкування; педагогічні умови; іншомовне професійне спілкування.

Киш Надежда Васильевна, кандидат педагогических наук, доцент кафедры иностранных языков ДВНЗ «Ужгородский национальный университет»; Канюк Александра Любомиривна, кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры иностранных языков, заведующая кафедрой иностранных языков ДВНЗ «Ужгородский национальный университет»

Педагогические условия формирования культуры иноязычного профессионального общения будущих инженеров

Цель исследования - доказать и эмпирически выяснить педагогические условия формирования культуры иноязычного профессионального общения будущих специалистов инженерной отрасли. **Методология** исследования заключается в применении таких методов: теоретического; эмпирического; педагогического эксперимента и статистического. **Научная новизна** исследования свидетельствует о том, что впервые разработано и показано модель формирования КИПО будущих инженеров; согласно теории доказано и эмпирически установлено педагогические условия формирования культуры иноязычного профессионального общения будущих специалистов инженерной отрасли; выяснено критерии и показатели определения уровней сформированности КИПО будущих студентов инженерных специальностей. **Выводы.** В процессе исследования установлено, что успешная реализация разработанной нами модели формирования культуры иноязычного профессионального общения (КИПО) будущих инженеров прогнозирует соблюдение следующих педагогических условий: осуществление организационно-управленческого сопровождения во время формирования культуры иноязычного профессионального общения (КИПО); интеграция коммуникативно-контекстного и компетентностного подходов в обучении; профессионально-этическая и социокультурная направленность обучения. Опытно-экспериментальная работа оказалась эффективной, процесс формирования культуры иноязычного профессионального общения (КИПО) студентов на основе модели формирования культуры иноязычного профессионального общения (КИПО) дал положительные результаты (наблюдается положительная динамика повышения уровня успеваемости студентов экспериментальных групп).

Ключевые слова: культура иноязычного профессионального общения; будущие инженеры; модель формирования культуры иноязычного профессионального общения; педагогические условия; иноязычное профессиональное общение.

Kish Nadiia Candidate of Pedagogical Sciences, Ph.D. Department of Foreign Languages Sate Higher Educational Establishment «Uzhhorod National University», Uzhhorod, Ukraine; Kanyuk Oleksandra Candidate of Pedagogical Sciences, Ph.D., Assistant Professor Department of Foreign Languages, Head of Department of Foreign Languages Sate Higher Educational Establishment «Uzhhorod National University», Uzhhorod, Ukraine

© Кіш Н. В., 2018

© Канюк О. Л., 2018

Pedagogical conditions of formation of foreign language professional communication culture of future engineers

The purpose of the work. The purpose of the research is to theoretically substantiate and experimentally test the pedagogical conditions for the formation of foreign language professional communication culture of future engineers. **The methodology** of the study is to apply the following methods: theoretical; empirical; pedagogical experiment and statistical. **The scientific novelty** of the research shows that for the first time a model of the formation of the KIPS of future engineers has been developed and shown; according to the theory, the pedagogical conditions for the formation of a culture of foreign-language professional communication of future specialists in the engineering industry have been proved and empirically determined; The criteria and indicators of determination of the levels of formation of the foreign language professional communication of future students of engineering specialties are elucidated. **Conclusions.** In the course of the research it was established that the successful implementation of the model of formation of foreign language professional communication culture (FLPCC) of future engineers, developed by us, presupposes the following pedagogical conditions: implementation of organizational and managerial support of the process of formation of foreign language professional communication culture (FLPCC); the integration of communicative-context and competence approaches in teaching; professional-ethical and socio-cultural orientation in teaching. Experimental work proved to be effective, the process of formation of foreign language professional communication culture (FLPCC) of students on the basis of the model of formation of foreign language professional communication culture (FLPCC) has given positive results (there is a positive dynamics of increasing the level of success of students of experimental groups).

Key words: foreign language professional communication culture; future engineers; the model of formation of culture of foreign language professional communication; pedagogical conditions; foreign language professional competence.

Тема дослідження відзначається особливою актуальністю, оскільки сьогочасне суспільство України, для якого характерно миттєві міжнародні взаємовідносини, збільшення інтеркультурних професійних зв'язків, підняття рівня науково-технічної співпраці, пропонує безкомпромісно нові потреби до системи підготовки фахівців.

Підготовка спеціалістів, які спроможні навчатися та реалізовувати професійну діяльність в іншомовному оточенні, є одним із важливих завдань освіти. Збільшення ролі та значення іноземної мови на в умовах євроінтеграції освітнього простору надає можливість виділити основні завдання щодо професійної підготовки майбутніх інженерів. Формування культури іншомовного професійного спілкування (надалі – КІПС) є важливим із них.

Способи подолання проблеми формування КІПС майбутніх спеціалістів у галузі інженерії залежать від методологічного й загальнотеоретичного підходів та особистісного розвитку майбутніх знавців своєї справи, що являє об'єкт філософських, дипломатичних, культурологічних та виховних полемік. Але недостатньо уваги присвячено проблемі визначення та здійснення педагогічних умов формування КІПС майбутніх спеціалістів.

Таким чином, основні суперечності, які супроводжують процес формування КІПС майбутніх фахівців інженерної галузі під час підготовки їх професійної діяльності: підвищений попит суспільства у фахових спеціалістах-випускниках у галузі інженерії, які володіють КІПС, та невисокий ступінь її сформованості; необхідність практичного застосування стану формування КІПС майбутніх спеціалістів та недостатній аналіз теоретичних поглядів цієї теми з педагогіки та психології вищої школи; необхідність використання ресурсу дисциплін з іноземної мови під час формування КІПС та неналежний рівень науково-методичного забезпечення даного процесу інженерних спеціальностей факультетів ВНЗ.

Мета дослідження – довести та емпірично з'ясувати педагогічні умови формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців інженерної галузі.

Аналіз досліджень і публікацій. На основі узагальнення результатів наукових досліджень В. Александрова [1], Р. Джордана [2], А. Мартіна [3] та ін. встановлено, що необхідність формування культури іншомовного професійного спілкування (КІПС) майбутніх фахівців інженерної галузі обумовлена властивостями сьогочасного ринку праці та продиктованою ним необхідністю професійної мобільності фахівців. Через те випускники інженерних спеціальностей – це фахівці, у яких наявні не тільки знання та вміння впроваджувати та експлуатувати виробничі об'єкти, здійснювати інженерні функції під час розробки, а також здатні до інтеркультурного професійного мовлення в іншомовному оточенні. Результативність партнерської співпраці, ефективність взаємовідносин із закордонними колегами під час професійної діяльності спонукає до формування високого рівня КІПС у майбутніх студентів інженерних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу. Онтогенетичний аналіз проблеми формування культури іншомовного професійного спілкування (КІПС) майбутніх фахівців в інженерній галузі підтвердив, що своєрідність підготовки майбутніх спеціалістів в галузі інженерії на нинішньому етапі зводиться до того, що дійсно переважає формування професійних компетентностей в області фундаментальних наук, інженерного дослідження, проектування, навчання, а вже згодом – формування узагальнених та особистісних компетентностей. До головних проблем, які супроводжують стан формування КІПС майбутніх інженерів, відносять: невелика розробленість науково-методичного забезпечення професійно-спрямованого навчання; ледве виражене спонукання студентів до опанування іноземних мов; недоцільна організація процесу навчання та індивідуальної роботи; брак іноземного оточення професійно-

орієнтованого навчання; недостатній рівень використання активних форм і методів навчання, орієнтованих на підвищення знань іноземної мови [7].

На основі аналізу результатів наукових доробок вчених зосереджено увагу на таких головних підходах до поняття культури іншомовного професійного спілкування фахівців у галузі інженерії: *особистісний; культурно-етичний; професійний* [7].

Відповідно до авторського бачення, поняття «*культура іншомовного професійного спілкування інженера*» тлумачиться як інтегральна якість спеціаліста, що з'ясовує рівень його володіння особливостями мовленнєвої та немовленнєвої поведінки представників мови в чітких, професійно ідентичних обставинах спілкування. Це обізнаність термінології, порядок вимірювання розмірів, стандартів, специфікацій, поняття проектно-технічної документації, патентів, а також здатність формулювати власні думки під час бесіди чи дискусії технічного характеру з урахуванням особливостей інженерної практики та національно-культурних особливостей зарубіжних партнерів [4].

Суть культури іншомовного професійного спілкування майбутніх інженерів має такі взаємопов'язані елементи: культуру мови і мовлення; культуру професійного спілкування; культуру мислення та внутрішню культуру особистості.

Структура культури іншомовного професійного спілкування (КІПС) майбутніх спеціалістів в інженерній галузі охоплює п'ять складників – мотиваційно-ціннісну, лінгвістичну, соціокультурну, професійну іншомовну та культурно-етичну компетентності. Вони характеризують ті риси майбутніх спеціалістів, які потрібні для вдалого виконання професійної активності в міжкультурному оточенні. Підсумовуючи результати експериментального зрізу й теоретичних розвідок Ю. Бабанського [5], Н. Остапенко [6], В. Штоффа [7] та ін. стало приводом дослідити та змодельовати процес та педагогічні умови формування культури іншомовного професійного спілкування (КІПС) майбутніх фахівців в інженерній галузі.

Складниками моделі є: *мета; методологічні підходи; принципи; зміст; форми; засоби; критерії, показники рівнів сформованості культури іншомовного професійного спілкування (КІПС) і рівні, способи контролю та корекції; результат*. Під час вивчення виявлено, що вдале виконання моделі, яка була розроблена, формування КІПС майбутніх фахівців в інженерній галузі прогнозує дотримання таких педагогічних умов: *здійснення організаційно-управлінського супроводу процесу формування культури іншомовного професійного спілкування (КІПС); інтеграція комунікативно-контекстного та компетентнісного підходів; професійно-етична і соціокультурна спрямованість навчання*. Досліджені педагогічні умови взяті за основу в експериментальній роботі формування КІПС майбутніх фахівців в інженерній галузі.

Під час проведення експериментальної роботи були виокремлені контрольна та експериментальна групи студентів, які навчаються на інженерно-технічному факультеті ДВНЗ «Ужгородський національний університет»: 47 студентів контрольної групи за спеціальністю «Будівництво», «Електронні пристрої та системи») і 55 студентів експериментальної групи за спеціальністю «Інженерна механіка», «Приладобудування».

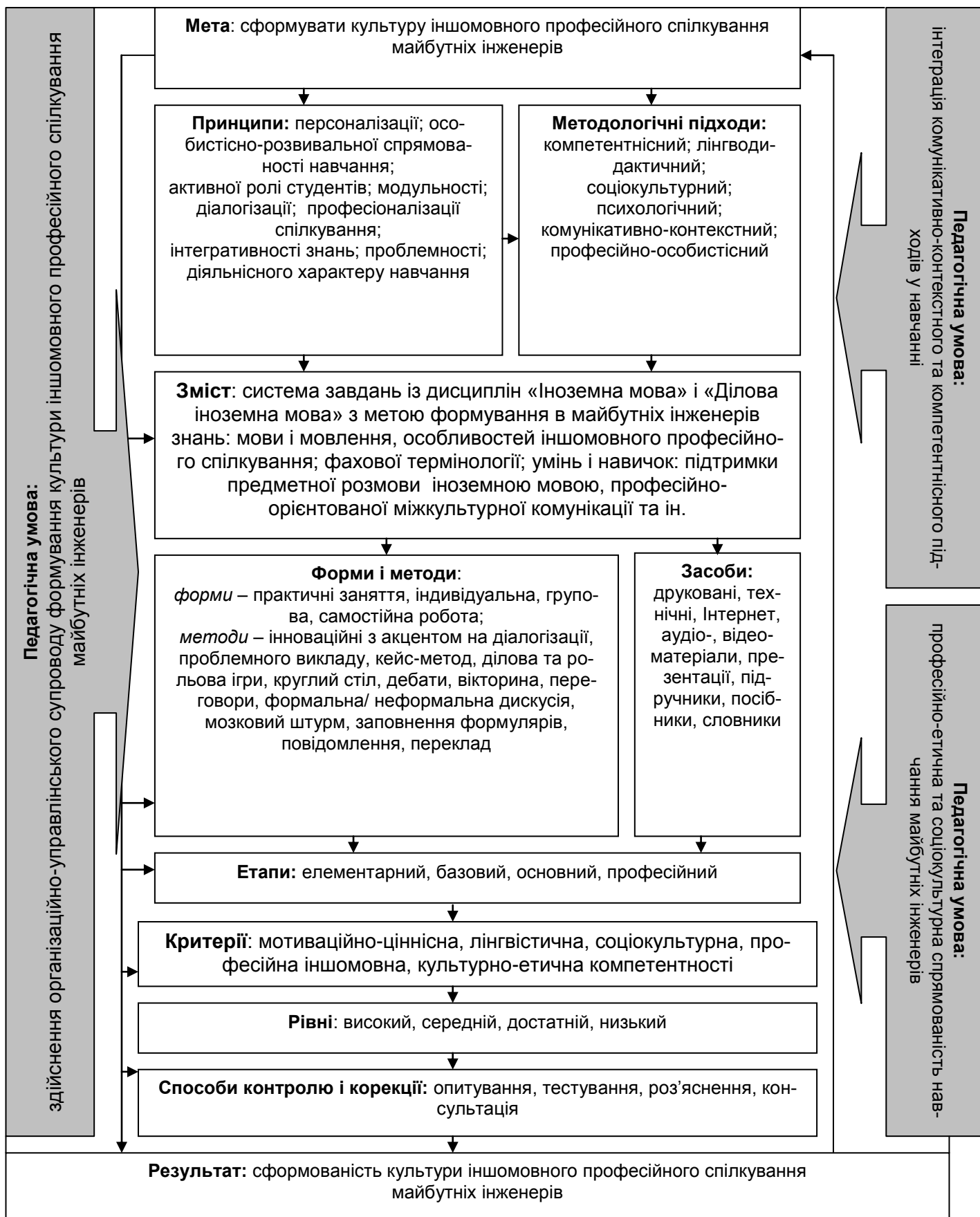

Рис. 1.1. Модель формування КІПС майбутніх інженерів [4]

Під час констатувального етапу встановлено критерії, показники і рівні сформованості КІПС майбутніх фахівців в інженерній галузі, важливими з яких є лінгвістична, соціокультурна, професійна іншомовна, професійно-етична іншомовна та мотиваційно-ціннісна компетентності. Визначенню рівнів

сформованості КІПС майбутніх інженерів (високий, середній, достатній, низький) сприяли критерії та показники, які досліджені.

Під час констатувального зрізу виявлено, що більшість студентів, які навчаються на перших курсах як експериментальної, так і контрольної груп демонструють низький рівень сформованості КІПС. За даними діагностичної роботи, лише 11,4% студентів мають високий рівень сформованості КІПС, 24,3% – середній, 31,6% – достатній, і решта – 32,5% – низький. Під час дослідження була проведена зі студентами 1-го і 2-го, а також 5-го курсів експериментальної групи цілеспрямована робота з формування КІПС. Вона окреслила такі етапи: елементарний, базовий, основний, професійний.

Перший, елементарний етап, а саме етап формування базових знань з іноземної мови мав на меті посприяти поглибленню знань з фонетики, граматики, та комунікації за допомогою повторення матеріалу, який був опанований за шкільною програмою, а також вивчення фонетичних та граматичних правил, формування досвіду усного спілкування, розуміння і перекладу літератури іншомовного технічного та суспільно-політичного характеру; наповнення спілкування новою фахово-спрямованою технічною лексикою.

Наступний, базовий етап був присвячений опануванню знань з етики іншомовного професійного спілкування: форм знайомства, зразків ділових переговорів; лінгвокраїнознавства тощо.

На третьому, головному етапі, було визначено формування КІПС на таких рівнях спілкування як обмін інформації; інтеракція як обмін дії; перцепція як сприймання людини людиною. Для цього етапу характерно формування навичок взаємодії під час діалогу.

Для четвертого, професійного етапу характерно опанування професійно-орієнтованих знань, що забезпечило можливість майбутнім студентам (фахівцям-інженерам) під час вивчення іноземної мови досягти досвіду спілкування в чужомовному оточенні.

Відзначимо, що досліджені педагогічні умови були втілені на кожному із вище описаних етапів.

Так, педагогічна умова – *здійснення організаційно-управлінського супроводу під час формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців інженерної галузі* – мала на меті організувати процес формування КІПС за допомогою поєднання педагогічного керівництва з ініціативністю, активністю студентів, яка спрямована на самотворення себе у просторі культури іншомовного професійного спілкування. Це сприяло розробці належного науково-методичного забезпечення, а також покращення системи керування навчально-пізнавальною діяльністю студентів та організації їх індивідуальної роботи.

За допомогою прийомів моделювання професійно-орієнтованого характеру іншомовного професійного мовлення здійснювалася наступна педагогічна умова – *інтеграція комунікативно-контекстного та компетентнісного підходів під час вагомого опанування лексичного матеріалу*. Вибір відповідних форм і методів навчання, які у процесі нашого дослідження, відрізняються відповідно до етапів формування КІПС майбутніх спеціалістів інженерної галузі, надав можливість для здійснення даної умови.

Шляхом здобуття знань про професійно-етичний кодекс майбутніх спеціалістів, ділової людини, лінгво- та соціокультурних знань, формування культурно-етичної діяльності під час іншомовного професійного спілкування реалізовано педагогічну умову *«професійно-етична та соціокультурна спрямованість формування КІПС майбутніх інженерів»*

Загальні підсумки нашого дослідження, які показують значне підвищення показників рівня сформованості КІПС майбутніх інженерів, підтверджують результативність запроваджених педагогічних умов. Якщо спочатку під час дослідження тільки 12,7% студентів експериментальної групи показали високий рівень сформованості КІПС, то у кінці експерименту цей показник підвищився майже у два рази – 23,6%. Під час експерименту стосовно низького рівня частка майбутніх інженерів експериментальної групи знизилась на 14,5%.

Здійснено аналіз результатів експериментальної роботи завдяки критерію χ^2 та коефіцієнта Стьюдента для контролю ймовірності результатів дослідження. Застосування зазначених критеріїв з ймовірністю 95% засвідчило, що до початку експерименту студенти контрольної та експериментальної груп суттєво не відрізнялися за рівнем сформованості КІПС, а в результаті формування експерименту рівень КІПС майбутніх інженерів в експериментальній групі виявився вищим, ніж у контрольній. Використання позначених критеріїв із достовірністю 95% показало, що після формування експерименту рівень КІПС майбутніх інженерів в експериментальній групі виявився вищим, ніж у контрольній, хоча перед початком дослідження студенти у контрольній та експериментальній групах дуже не виділялися за рівнем сформованості КІПС.

Здобуті результати засвідчують результативність розробленої моделі та визначених педагогічних умов формування КІПС майбутніх фахівців в інженерній галузі.

Таким чином, наукова новизна дослідження свідчить про те, що вперше розроблено та показано модель формування КІПС майбутніх інженерів; згідно теорії доведено та емпірично з'ясовано педагогічні умови формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців інженерної галузі; виявлено критерії та показники визначення рівнів сформованості КІПС майбутніх студентів інженерних спеціальностей.

Згідно результатів теоретичного та експериментального дослідження можна зробити такі висновки:

1. Одним із основних завдань щодо професійної підготовки майбутніх студентів інженерних спеціальностей є формування у них культури іншомовного професійного спілкування – інтегральної якості спеціаліста, що з'ясовує рівень його володіння особливостями мовленнєвої та немовленнєвої поведінки представників мови в чітких, професійно ідентичних обставинах спілкування. Згідно трактування КІПС майбутнього інженера, визначено її зміст та будову, до якої належать складники – мотиваційно-ціннісна, лінгвістична, соціокультурна, професійну іншомовна та культурно-етична компетентності.

2. Під час експериментального зрізу вдало виконана та досліджена модель КІПС майбутніх фахівців в інженерній галузі, складниками якої є: мета, що прогнозує формування КІПС спеціалістів, основні підходи в методології, принципи, зміст, форми і методи, засоби навчання, критерії, показники рівнів сформованості КІПС та рівні, способи контролю і корекції, результат, який визначає здобуті зміни, належно до поставленої мети. Окреслено та розглянуто такі основні етапи формування КІПС майбутніх інженерів – елементарний, базовий, основний, професійний.

3. Для виявлення рівнів сформованості КІПС майбутніх спеціалістів в інженерній галузі, для яких характерні такі компетентності як мотиваційно-ціннісна, лінгвістична, соціокультурна, професійна іншомовна і культурно-етична, розроблено діагностичний інструментарій для характеристики результатів діяльності з формування КІПС студентів інженерних спеціальностей. Відповідним чином виділено рівні сформованості КІПС: високий, середній, достатній, низький.

4. Під час експерименту виявлено, що вдало виконання моделі, яка була розроблена, формування КІПС майбутніх фахівців в інженерній галузі прогнозує дотримання таких педагогічних умов: *здійснення організаційно-управлінського супроводу процесу формування культури іншомовного професійного спілкування (КІПС); інтеграція комунікативно-контекстного та компетентнісного підходів; професійно-етична і соціокультурна спрямованість навчання.*

5. Загальні підсумки нашого дослідження, які показують значне підвищення показників рівня сформованості КІПС майбутніх інженерів, підтверджують результативність запроваджених педагогічних умов. Якщо спочатку під час дослідження тільки 12,7% студентів експериментальної групи показали високий рівень сформованості КІПС, то у кінці експерименту цей показник підвищився майже у два рази – 23,6%. Під час експерименту стосовно низького рівня частка майбутніх інженерів експериментальної групи знизилась на 14,5%.

Література

1. Александров В.М. Методика інтенсивного навчання інженерів професійно-орієнтованої англійської мови : автореферат дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 "Теорія та методика навчання (германські мови)" / Александров Вячеслав Миколайович ; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д.Ушинського. Одеса, 2009. 20 с.
2. Jordan R. English for Academic Purposes. A guide and resource book for teachers / R. Jordan. – Cambridge : CUP, 1997. 404 p.
3. Martin A. Abraham. Sustainability Science and Engineering: Defining Principles Amsterdam : Keller International Publishing, 2006. 518 p.
4. Кіш Н.В. Педагогічні умови формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх інженерів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Терноп. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2015. 20 с.
5. Бабанский Ю. К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований : дидактический аспект. Москва : Педагогика, 1982. 192 с.
6. Остапенко Н. Моделирование как метод навчання в лінгводидактиці вищої школи URL: <<http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1046>> – Загол. з екрана.
7. Штофф В.А. Моделирование и философия. Москва ; Ленинград : Наука, 1966. 304 с.

References

1. Aleksandrov, V.M. (2009). Methodology of intensive training of engineers of professionally-oriented English language. Extended abstract of candidate's thesis. Odesa: SUStPUU [in Ukrainian].
2. Jordan R. (1997). English for Academic Purposes. A guide and resource book for teachers. Cambridge : CUP [in English].
3. Martin A. Abraham. (2006). Sustainability Science and Engineering: Defining Principles / Martin A. Abraham. – Amsterdam : Keller International Publishing [in English].
4. Kish, N.V. (2015). Pedagogical conditions of formation of the culture of foreign-language professional communication of future engineers. Extended abstract of candidate's thesis. Ternopil: TernNPU [in Ukrainian].
5. Babanskij, Ju. K. (1982). Problems of increasing the efficiency of pedagogical research: (Didactic aspect). Moskwa: Pedagogika [in Ukrainian].
6. Ostapenko, N. M. (2013). Modeling as a method of teaching in linguistics of high school. Retrieved from <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1046> [in Ukrainian].
7. Shtoff, V. A. (1966). Modeling and philosophy. Moskwa – Leningrad: Nauka [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 06.07.2018 р.